

УДК 78.03/78.087

DOI <https://doi.org/10.31723/2524-0447-2022-35-2-9>**Тетяна Володимирівна Матушак**

ORCID: 0000-0003-4056-0769

аспірантка кафедри історії музики та музичної етнографії
Одеської національної музичної академії імені А. В. Нежданової
navolska.tania@gmail.com

ЛІТУРГІЙНІ ВИТОКИ ТА СУЧАСНІ ЖАНРОВІ НАСТАНОВИ ЛІТАНІЇ ЯК ПРЕДМЕТУ МУЗИКОЗНАВЧОГО ВИВЧЕННЯ

Мета дослідження полягає у визначенні особливостей побудови, форми літанії як жанру літургійної музики та його інтерпретації у композиторській творчості, а також у визначенні сталих елементів даного жанру та можливих авторських ремарок. Ми прагнемо в даній роботі представити цілісну картину розвитку від перших згадок про жанр літанії до церковної практики сьогодення, розглянути художні аспекти її сучасного світського застосування. **Методологія дослідження** об'єднує такі підходи як: компаративний метод, історичний метод для лінійного розгляду проблеми трансформації жанру літанії, метод системного аналізу, семіологічний, герменевтичний. **Наукова новизна** даної статті полягає в створенні історичної картини розвитку жанру літанії, її трансформації в залежності від застосування жанру, її відхід від канонічних форм до створення нових канонів. Також, наукова новизна полягає в систематизації вже відомих даних про жанр літанії. При написанні даної статті, було опрацьовано значну кількість сучасних наукових досліджень та іншомовних джерел із сфер: теології, музикознавства, літературознавства, що дозволило різнобічно розглянути предмет дослідження.

Висновки. Жанр літанії об'єднує в собі багато функцій: молитва про заступництво, молитва-процесія поза храмова, молитва в поминальній службі, молитва при екзорцизмі, молитва при хіротонії, молитва при природних катаклізмах, жанр духовної музики для концертного застосування. Це все об'єднується загальною історією літанії, що триває понад дві тисячі років. За такий тривалий час існування і такому розмаїтті застосування, даний жанр зазнав значних змін. Форма літанічних молитв також дуже різна, оскільки літанії в Пасхальній православній службі і літанія в поминальній службі або екзорцизмі буде абсолютно різною. Ключовими ознаками жанру є: молитовний характер звернення, респонсорний тип викладу, що передбачає певну повторність, створення особливих музично-мовних формул.

Ключові слова літанія, літургійна музична традиція, молитва, духовність, духовна музика, історія жанру, трансформація жанру, еволюція літургійного жанру, неоканон.

Matushchak Tetiana Volodymyrivna, Postgraduate Student at the Department of Music History and Musical Ethnography of the Odesa National A. V. Nezhdanova Academy of Music

The liturgical origins and contemporary genre guidelines of the litany as a subject of musicology

The research objective of the present study is to define the specific aspects of the composition and the form of the litany as a genre of liturgical music, and its interpretation in musical composition, as well as identifying the established elements of this genre and authors' possible remarks. In this work, we aim to provide a comprehensive picture of this genre's development from its first mentions to modern church practices, and to consider the artistic facets of its modern civil use. **Our methodology** involves the comparative method, the historical method for a linear analysis of the problem of the litany genre's transformation, the method of system analysis, as well as the semiological and hermeneutic approaches. **Scientific novelty** of the present work comprises the historical outline of the litany genre's evolution, the transformation of the litany depending on the genre's application, and the departure of the litany from the canonical forms to the creation of novel canons. In addition, the work structures the already accumulated facts about the litany genre. The preparation of this article required reviewing a significant number of modern research reports and sources in foreign languages in a number of areas: theology, musicology, literature research – which allowed us to consider the research subject from multiple perspectives.

Conclusions. The litany genre incorporates a number of functions: praying for intercession, prayer during processions outside church, memorial service prayer, prayer at exorcism, prayer at ordination, prayer during natural disasters, and a genre of spiritual music for concert performances. All these functions are unified by the general history of litany which spans over more than two millennia. The genre of litany has undergone significant changes during such a long period of existence and such a variety of applications. The form of litany prayers also varies widely among different church services: litanies in Orthodox Easter services, in memorials, or during exorcisms will all be substantially different. The key features of the litany genre are: a prayerful tone of supplication, a responsory type of chanting which suggests certain repetitiveness, and the formation of special musical and linguistic patterns.

Key words: litany, traditional liturgic music, prayer, spirituality, spiritual music, genre history, genre transformation, evolution of liturgical genre, neocanon.

Актуальність теми дослідження. Літанія є надзвичайно важливою частиною літургійної традиції, але жанрові настанови та особливості функціонування літанії як частини літургійної

музики є недостатньо вивченими. Спеціальних робіт, які б досліджували даний жанр в церковній або концертній практиці в українському музикознавстві практично немає, хоча з двохтисячних років з'являються окремі наукові дослідження за кордоном за даним напрямом. Виникає зацікавленість науковців різних галузей: музикознавство, теологія, культурологія, але музикознавчих ґрунтовних досліджень недостатньо. Жанр літанії містить ще багато цікавих аспектів, які є малодослідженими. В україномовному науковому середовищі, і зокрема в музикознавстві, тема специфіки застосування жанру літанії, її форми, змісту, місця в службі не є розкритою, що є запорукою важливості та актуальності обраної теми дослідження. **Мета дослідження** полягає в знайденні характерних ознак жанру літанії, що стосуються форми і змісту та характерних особливостей побудови. Ми прагнемо розглянути історію жанру літанії в таких ключових моментах: від зародження до розколу церкви, існування літанії в західній та східній конфесії, вихід на концертно-художню площину. Також велику зацікавленість являє собою різниця в структурі і формі жанру літаній в різних службових обрядах. **Наукова новизна** полягає в опрацюванні та об'єднанні праць широкого кола науковців присвячених жанру літанії в іноземних джерелах. Аналіз цих робіт допоможе краще зрозуміти майбутні кроки для розвитку цієї теми. На даний момент в нашій країні не існує спеціальної роботи, що ставила б собі за мету вивчення жанру літанії в західній і східній традиції, із порівняльними характеристиками форми та особливостей побудови текстової складової, місця в службовій практиці. Жанр літанії зацікавлює також сучасних композиторів і отримує схвалення глядача, що свідчить про актуальність та необхідність ґрунтовного дослідження жанру.

Огляд літератури за проблематикою. В даній роботі ми опиралися на дослідження, що присвячені історії жанру літанії, а саме: Вітольд Садовський “Litania i poezja: Na materiale literatury polskiej od XI do XXI wieku”, “Litanic Verse I: Origines, Iberia, Slavia et Europa Media та Litanic”, “Verse II: Britannia, Germania et Scandinavia”, “Europejski wiersz litanijny W innej czasoprzestrzeni”. Роботи із теологічним напрямом: Марцін Ноцковський “The Litany to All the Saints Specimen Caminense”, Арно Джоун-Ламбер “The Personalization of the Litany of the Saints at Ordinations: An Ecclesiological and

Pastoral Issue”. Музикознавчі праці: D. A. Blazey “The Litany in Seventeenth-Century Italy”, A. J. Fisher “Thesaurus Litaniarum: The Symbolism and Practice of Musical Litanies in Counter-Reformation Germany”, Uri Gabbay “The Production and Transmission of Sumerian Emesal Litanies in Their Historical and Cultic Contexts”, Магдалена Ковальська “Studies on Litanies in the Past and Present”. Частково були задіяні: «Глумачний типікон» М. Скабалановича, «Візантійський обряд» Р. Тафта.

Виклад основного матеріалу. Літанія, як форма благальної молитви зайняла значне місце в історії християнства та варто відзначити, що жанр характеризується своїм широким застосуванням. Літанії, як церковний обряд, практика так званих благань, започаткована Святим Єпископом Мамертом з Відня († 475), назвавши їх Rogationes id est litanias. [10, с. 73] Й. Контковський так визначає цей вид молитви: «Літанія – це форма молитва, що складається з серії хвали, благання, звернених до Бога, або тих до кого промовляє або співає головуючий (священик, диякон або кантор), на який вірні відповідають повторним закликком про заступництво та захист. Наприклад, «помилуй нас; пощади нас, Господи; молись за нас» [17, с. 16–21]. Жанр літанії, за свою історію існування, застосовувався як прикладний жанр церковного богослужіння, як жанр в поминальній службі, як молитва прохання про заступництво, жанр концертної музики, процесія-хода.

Літанія існує в західній і в східній традиціях, існувала ще до розколу церкви. Наукових праць присвячених цьому жанру не так багато, а в україномовному середовищі – одиниці. При огляді літератури, нам довелось зробити акцент на англійських роботах, головними серед яких є наступні: D. A. Blazey “The Litany in Seventeenth-Century Italy” (Ph.D. diss., University of Durham, 1990), C. W. Brockett “Letania and Preces: Music for Lenten and Rogations Litanies” (Ottawa, 2006), A. J. Fisher “Thesaurus Litaniarum: The Symbolism and Practice of Musical Litanies in Counter-Reformation Germany” (2015). Серед іншомовних робіт присвячених жанру є сучасна музикознавча дисертація Карини Зибіної “Die Litaneien von Wolfgang Amadeus Mozart und die Salzburger Tradition”, та багато матеріалів серед польських дослідників: Вітольд Садовський “Litania i poezja: Na materiale literatury polskiej od XI do XXI wieku”, “Litanic Verse I: Origines, Iberia, Slavia et Europa Media та Litanic”, “Verse

II: Britannia, Germania et Scandinavia”, Магдалена Ковальська “Studies on Litanies in the Past and Present”. Також корисними для нас були праці із області теології: Марцін Ноцковський “The Litany to All the Saints Specimen Caminense”, Uri Gabbay “The Production and Transmission of Sumerian Emesal Litanies in Their Historical and Cultic Contexts Join-Lambert A. “The Personalization of the Litany of the Saints at Ordinations: An Ecclesiological and Pastoral Issue”.

За останніх 20 років, жанр літанії зацікавлює науковців все частіше, та робіт присвячених йому стало значно більше, знову ж таки, майже всі вони закордонні та іншомовні. Відносно нещодавно в 2020 році була видана велика спільна праця науковців присвячена жанру літанії (“The Litany in Arts and Cultures” Witold Sadowski, Francesco Marsciani). Це розгляд літанії з різних ракурсів впродовж всього періоду існування, а це більш ніж 2000 років. Охоплюючи такий великий відрізок часу та «обслуговуючи» такий широкий спектр потреб, жанр літанії зумів не тільки залишитись актуальним але і зберегти свої характерні риси. Теологія, музикознавство, літературознавство, семіотика, лінгвістика і не тільки, об’єдналися для вивчення жанру літанії. Чому ця тема актуальна сьогодні, не важко відповісти, адже вона стосується широкого кола вчених із різних галузей, і серед числа музикознавців теж, оскільки зразки даного жанру зустрічаються у творчості таких композиторів як: Ф. Пуленк, Ж. Ален, С. Монюшко, А. Пярт, Д. Кейдж, К. Шимановський, К. Сен-Санс, К-Ф. Е. Бах, В. А. Моцарт, Л. Моцарт, П. Палестріна, Ж. В. Путтен, Ф. Дуранте, Х. Сміт, Д. Киценко, О. Лассо, Д. Габріелі, Г. Шютц, Г. Л. Гасслер, Г.І.Ф. фон Бібер, А. Сальєрі, Ф-О. Гільман, Ф. Шуберт, К. Монтеверді, М.-А. Шарпантьє, Дж. Б. Перголезі, М. Гайдн, А. Сальєрі, Дж. Меєрбер.

Нашу увагу привернув Вітольд Садовський, що займається питаннями польської літератури, який у своїх роботах вивчає жанр літанії на прикладі поетів сучасності та давнини. Серед його досліджень: “Litania i poezja: Na materiale literatury polskiej od XI do XXI wieku”, в якій йдеться про характер зв’язків християнського світогляду з аналізованим жанром. Він підкреслює тисячолітню присутність літанії в польській літературі, де поетичні та релігійні елементи ще перемішувалися. Двотомна книга “Litanic Verse I: Origines, Iberia, Slavia et Europa Media та Litanic” та “Verse II: Britannia,

Germania et Scandinavia”, містить порівняльний аналіз розвитку літанічного вірша в європейській поезії від Середньовіччя до Нового часу.

Дані дослідження розкривають особливості форми, еволюцію літературного жанру та оформлення характерних ознак. Для нашого дослідження ця література є необхідною, оскільки тут добре представлений розвиток та становлення жанру літанії, її різновиди, зв'язок із церковним началом. Оформлення жанру літанії можна відстежити за даними роботами. Вітольд Садовський вказує на те, що ці багато численні повторювання в літанії, не йдуть їй на користь, вони не збагачують та не додають фарб поезії, але можливо, саме вони стали запорукою такому довгому існуванню жанру. Літанічний вірш заснований на різних синтаксичних прийомах, таких як перерахування, паралелізм, анафора та епіфора. У всякому випадку, ці повторювані фрази сприяють кращому запам'ятовуванню молитви чи вірша і в них є своя особлива краса. При бажанні, ознаки літанії, завдяки особливому типу побудови вірша та повторюваності певних слів чи фраз, можна знайти у творчості групи АВВА, співачки Енуа (Only Time), Рой Орбісон (Pretty Woman), про що вказує Вітольд Садовський в «Europejski wiersz litanijny W innej czasoprzeźrzeni» [16, с. 15]. Ми ж, звичайно, теж згодні з цим твердженням, а саме, що ознаки форми, дійсно, можна знайти в цих та багатьох інших композиціях, але дуже важливим є зміст, оскільки форма і зміст є нерозривними компонентами художнього цілого. Це взаємозалежні компоненти, де зміст породжує форму, або можна сказати форма зобов'язує до певного змісту, це вже залежить від трактування. «Музичний зміст це виразово-сміслово сутність музики». [7, с. 187]. Існує навіть окремий термін, що об'єднує форму і зміст, його ввів в ХІХ столітті В. Белінський – «конкретція» [7, с. 188]. Серед найпростіших але в той же час, найбільш влучних та зрозумілих визначень, є слова А. Сохора «Форма – те що звучить, зміст – те що ми чуємо в тому що звучить» [5, с. 162]. Майже нероздільною тріадою існують форма, жанр і зміст, і торкаючись одного, не можна оминати іншого. Так, Е. Ганслік каже: У музиці ж ми знаходимо форму і зміст, предмет і зовнішню побудову злитими в нероздільну єдність» [3].

Складність в зрозумілому, та головне, научно обгрунтованому розмежуванні цих понять підтверджує Бичков В. В.: «Розділити форму і зміст не вдається навіть мистецтвознавцям,

тому вони, як правило, і цілком справедливо, взагалі уникають таких понять» [2, с. 305–306]. У даному дослідженні ми не можемо не торкатись цих понять, вони складають невід’ємну складову об’єкта що розглядається, але ми поділяємо думки про нероздільність жанру, змісту і форми і подальші роздуми будуть базуватись на цьому твердженні. Тобто форма, жанр і зміст настільки пов’язані між собою, що окремо вивчати їх немає сенсу, принаймні такою думкою ми керуємось в даному дослідженні. Духовний підтекст або тематика жанру є невід’ємною складовою будь якої літанії, навіть якщо розглядати концертні зразки або і зовсім авангардні композиції, такі як «Літанія до Кита» Дж. Кейджа, де із характерних особливостей, що притаманні жанру «Літанії» можна віднести респонсорний тип викладу – два голоси, які по черзі висловлюються із повторами попередніх інтонацій. Ми ж обмежимося рамками класичної музики, хоча і ці рамки є досить умовними. Інформацію про існування жанру літанії в церкві, місце в службі, можна знайти в таких джерелах як: «Глумачний типікон» М. Скабалановича, «Візантійський обряд» Р. Тафта. Так, М. Скабаланович Літанією називає «урочисті процесії, хресні ходи з одного храму до іншого, або на міську площу, або за місто, що мали місце при перенесенні мощей або інших останків мученика, в пам’ять мучеників до місць їх страждань або до церков їх з головної церкви, а також нагоди суспільних лих» [4, с. 166].

М. Скабаланович вказує що початок їм було положено ще в III столітті. Тут містяться згадки про ці перші літанії, де звертались в молитві до святого Петра та блаженного Андрія, а також Павла та Тимофія. Міститься інформація про те як могли проходити літанії-процесії: «Імператор Феодосій Великий перед війною з Євгением влаштував літанію через місто: зі священниками і народом він обійшов усі молитовні місця, лежав ниць перед трунами мучеників і апостолів, просячи у святих допомоги собі» [4, с. 166]. Також там же розповідається про літію з нагоди бездождя: «взявши знамення чесного хреста, яке нам передувало, ми вийшли з гімнами до стародавньої церкви, що знаходиться на захід від міста» [4, с. 166–167]. В даній роботі, М. Скабаланович об’єднує літанію і літію, де останню характеризують як «ревне моління поза храмом». Нинішня церква знає чотири види літій, які за ступенем урочистості можна розташувати в такому порядку:

а) «літію поза монастирем», покладену на деякі дванадесять свята і в Світлу седмицю перед літургією; б) літію на великій вечірні, яка поєднується з бдінням; в) літію по закінченні святкової і недільної ранішньої; г) літію за упокій після буденної вечірні та ранішньої.

Жанр літанії часто пов'язують саме із християнством і відлік часу зародження жанру називають саме 1 тис н.е. але насправді, існують згадки про літанії ще раніше, і можна винести гіпотезу про літанію в нехристиянських народів. Дане питання розвиває дослідник Урі Габбай, що займається питаннями культури та релігії Древніх цивілізацій (шумерської та асирійської зокрема), у своїй роботі «The Production and Transmission of Sumerian Emesal Litanies in Their Historical and Cultic Contexts». Виходячи із його тексту, згадки про літанії існують ще з другого тисячоліття до нашої ери. Зразки цих молитв були зафіксовані ще на дощечках, які і стали основним артефактом і джерелом досліджень. Ці дощечки містять молитви-літанії, які мають характерну форму і схему в побудові самого вірша, що ріднить його із тією літанією про яку звикли говорити ми, мається на увазі літанії як частина служби, як жанр духовної музики. Урі Габбай пише: «літанія це частина молитви, яка містить певний список повторів, що застосовується в літургії» [11, с. 7–8].

Для нашого дослідження таке визначення є недостатньо точним, оскільки характеризує явище не повністю, але сам факт згадки про жанр літанії ще в 2 тис до н.е. є надзвичайно важливим. Про музичну складову літаній Месопотамії, нажаль дослідник не говорить, тому ми можемо тільки отримати загальні риси форми і змісту. Також Урі Габбай проводить аналіз двох Зоднакових літаній, які використовувались з великим проміжком часу, і знаходить істотні зміни в тексті, що дозволяє зробити висновок, що даний жанр пристосовується до історичних, релігійних потреб, і ці списки повторень можна змінювати під потреби літургії. Аналогічний висновок робить і польський науковець Марцін Носковський, який приводить приклад літанії, де згадуються імена меценатів церкви або, в загальному, маловідомі імена, що є актуальними і шанованими у цій конкретній місцевості або навіть більш локально – церкви, храмі. У своїй праці «The Litany to All the Saints Specimen Caminense», він говорить про можливість вибору святих, які згадуються в літанії. Це можуть бути

меценати церкви, популярні в цій місцевості святі, та святі які мають відношення до цієї місцевості або церкви і навіть просто вибір священника. Така можливість доступна і тим хто проходить обряд хіротонії [15, с. 75–76]. Отже, навіть в канонічних зразках літаній, які виконують в храмі, є дуже широке коло святих, що згадуються. Також цікавим є факт можливих вставок-доповнень після згадування святого. Є декілька гіпотез для чого це робилось. Це могли бути роз'яснення кого саме мають на увазі, оскільки називаючи ім'я Іван, ми не можемо ідентифікувати святого, але із доповненням Іван Хреститель все стає зрозуміло. Також, ці вставки могли бути прикрасою і виражати особливу повагу і любов пастви. Так, при зверненні до Діви Марії – Sancta Марія можуть додаватись слова *Virgo virginum* (Діво незаймана), при зверненні до Господа – *Salvator mundi adiuva* (Спаситель світу).

Ці вставки теж дозволялось робити самостійно, і тому при аналізі літаній службового типу, не кажучи вже про концертні або художні, де можлива зовсім вільна робота з текстом, зустрічаються такі унікальні зразки текстової основи. Літанія до всіх святих, пов'язана насамперед із святкуванням Пасхального бдіння (авторський переклад від російського терміну «бдение»). Мартін Ноцковський вказує, де може використовуватись літанія до всіх святих: «Молитва в цій формі також використовується в молитвах під час хрещення, в обряді іподияконської хіротонії, в літургії таїнства Чину на кожному з трьох рівнів, у релігійній сповіді, освяченні дів, благословенні настоятеля та настоятельки, в обряді освячення церкви та освяченні вівтаря, благословенні та коронації короля і королеви, канонізації та беатифікації. Вона також з'являється в молитвах за вмираючих, померлих, під час екзорцизмів та іноді в урочистих похоронних літургіях» [15, с. 75–76].

М. Лапідже згадує, що в минулому, літанія виголошувалася також під час посвячення в монахи, у молитвах за хворих та під час служіння. Вони використовувались також при спільному покаянні (сповіді). Кожну з літаній, які використовуються в цих обрядах, слід називати літанією до святих. Цікавим є факт коли в літанії до всіх святих згадуються католики в некатолицьких храмах, або навпаки [14, с. 43–46].

Висновки. Жанр літанії об'єднує в собі багато функцій: молитва про заступництво, молитва-процесія поза храмова, молитва в поминальній службі, молитва при екзорцизмі,

молитва при хіротонії, молитва при природних катаклізмах, жанр духовної музики для концертного застосування. Це все об'єднується загальною історією літанії, що триває понад дві тисячі років. За такий тривалий час існування і такому розмаїтті застосування, даний жанр зазнав значних змін. Форма літанічних молитв також дуже різна, оскільки літанії в Пасхальній православній службі і літанія в поминальній службі або екзорцизмі буде абсолютно різною. Ключовими ознаками жанру є: молитовний характер звернення, респонсорний тип викладу, що передбачає певну повторність, створення особливих музично-мовних формул.

Жанр літанії є не таким простим і зрозумілим як це здається на перший погляд. В своєму застосуванні і відповідно до цього – формі, структурі, літанія містить багато різновидів. Незважаючи на вже існуючі дослідження присвячені цій темі, питань залишається ще багато. Існуючи в різних віках християнства, літанія одержує різне місце в службі та різне застосування, трактування, вигляд. При аналізі будь якої літанії доводиться враховувати цей аспект, для розуміння історичного середовища та особливостей функціонування даного жанру в даному місці. Історія літанії розвивається паралельно становленню християнства. До розколу церкви, літанія розуміється як молитва – процесія, молитва про заступництво: до святих і від природних катаклізмів. Після розколу церкви літаніє існує паралельно в східній та західній традиціях але з'являються суттєві відмінності в застосуванні: в православній традиції даний жанр практично не виходить за межі храму, в католицькій – отримує розвиток і в канонічній, і в світській сферах. Існує 7 канонічних літаній:

- Літанія Святішому Імені Ісуса.
- Літанія дорогоцінній Крові Христовій.
- Літанія Святому Серцю Ісуса.
- Літанія Пресвятій Діві Марії.
- Літанія святому Йосипу.
- Літанія всім Святим.
- Літанія Пресвятій Трійці.

В наукових роботах присвячених даній темі, найчастіше дослідники звертаються до таких видів літаній: літанія всім святим, та літанія Діві Марії. Говорячи про концертні зразки або концертні композиції духовного типу, не завжди відомо на який із семи типів літаній опирався композитор. А в деяких

випадках і взагалі не доцільно про це говорити. Жанр літанії настільки різноманітний в своїй побудові, застосуванні, що можливо, завдяки цьому об'єднує (відомий факт де в літанії в православному храмі згадують святих католиків або навіть протестантів). Жанр літанії із своєю специфічною формою повторень одержав широке втілення і в літературі, при чому не тільки в поезії але і в прозі, в багатьох групах мов, про що свідчить дослідження Вітольда Садовського «Європейський літанічний вірш. Різний час-простір». Огляд літературного жанру літанії дозволяє провести паралелі із іншими жанрами, зокрема ектенією, де також присутні прохальні мотиви, та певна повторюваність. Детальніше це питання також розглядає Вітольд Садовський, який проводить аналіз службових літаній та ектеній і знаходить спільні знаменники. Специфіка вивчення даного жанру, та методичні підходи у згаданих вище науковців різна, що дозволяє розширити горизонти знання. Варто підкреслити унікальність композицій ХХ–ХХІ століття під назвою «Літанія» оскільки вони істотно відрізняються від своїх аналогів до ХІХ–ХХ століття, що характеризуються новітнім поглядом на композицію в цілому, та поки не отримала аналізу науковців, що дозволить зауважити увагу на даній проблемі в майбутньому.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Асафьев Б. Музыкальная форма как процесс. М. : Музыка, Ленинградское отделение, 1971. 373 с.
2. Бычков В. В. Эстетика: ученик. Москва : КНОРУС, 2012. 528 с.
3. Ганслик Е. О прекрасном в музыке. М.: Либроком, 2012. 232 с.
4. Скабалланович М. Н. Толковый типикон. М.: Паломник, 2003. 910 с.
5. Сохор А. Музыка как вид искусства. *Вопросы социологии и эстетики музыки*. Т. 2. Л., 1981. С. 111–294.
6. Тафт Р. Византийский обряд СПб., 2000. 160 с.
7. Холопова В. Н. Феномен музыки. М.: Директ-медиа, 2014. 384 с.
8. Blazey D. A. The Litany in Seventeenth-Century Italy Ph.D. diss., University of Durham, 1990. P. 502.
9. Fisher A. J. Thesaurus Litaniarum: The Symbolism and Practice of Musical Litanies in Counter-Reformation Germany. Cambridge University Press. *Early music history* Vol. 34. 2015, Pp. 45–95.
10. Fros H. Wprowadzenie do mszy świętych, t. 3, Warszawa, 1981. 434 s.

11. Gabbay U. The Production and Transmission of Sumerian Emesal Litanies in Their Historical and Cultic Contexts, Cafoscari University of Venice, *Jornal of the history, environments and cultures of the Ancient Near East* Vol. 16. 2019. 220 p.

12. Join-Lambert A. The Personalization of the Litany of the Saints at Ordinations: An Ecclesiological and Pastoral Issue. *Studies Liturgica* 34(2). 2004. pp. 216–230.

13. Kowalska M. Studies on Litanies in the Past and Present. *Brepols. The Litany in Arts and Cultures*. 2020. Pp. 1–24.

14. Lapdige M. *Anglo-Saxon Litanies of the Saints*, London 1991. Pp. 43–46.

15. Nockowski M. The Litany to All the Saints Specimen Caminense, *Colloquia Theologica Ottoniana*. 2017. Pp. 73–90.

16. Sadowski W. Europejski wiersz litanijny W innej czasoprzestrzeni. *Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego*. 2018. 476 s.

17. Sadowski W. *Litania i poezja: Na materiale literatury polskiej od XI do XXI wieku* Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego. 2011. 412 s.

18. Sadowski W., Kowalska M., Kubas M., *Litanic, Verse II: Britannia, Germania et Scandinavia* Peter Land. 2016. 251 s.

REFERENCES

1. Asafiev, B. (1971) *Musical form as a process*. M.: Music, Leningrad branch. [in Russian].

2. Bychkov, V. (2012) *Aesthetics: student*. Moscow: KNORUS. [in Russian].

3. Hanslik, E. (2012). *About the beautiful in music*. M.: Librokom. [in Russian].

4. Skaballanovich, M. (2003) *Explanatory typikon*. Moscow: Palomnik. [in Russian].

5. Sohor, A. (1981) *Music as a form of art. Questions of sociology and aesthetics of music*. T. 2. L. S. 111–294. [in Russian].

6. Taft, R. (2000). *Byzantine rite*, St. Petersburg, 2000. [in Russian].

7. Kholopova, V. (2014) *The phenomenon of music*. M.: Direct-media. [in Russian].

8. Blazey, D. (1990) *The Litany in Seventeenth-Century Italy* Ph.D. diss., University of Durham. [in English]

9. Fisher, A. (2015) *Thesaurus Litaniarum: The Symbolism and Practice of Musical Litanies in Counter-Reformation Germany*. Cambridge University Press. *Early music history* Vol.34. Pp. 45-95. [in English]

10. Fros, H. (1981) *Wprowadzenie do mszy świętych*, t. 3, Warszawa. [in Polish]

11. Gabbay, U. (2019) *The Production and Transmission of Sumerian Emesal Litanies in Their Historical and Cultic Contexts*, Cafoscari University of Venice, *Jornal of the history, environments and cultures of the Ancient Near East* Vol. 16. [in English]

12. Join-Lambert, A. (2004) The Personalization of the Litany of the Saints at Ordinations: An Ecclesiological and Pastoral Issue. *Studies Liturgica* 34(2). pp. 216–230. [in English]

13. Kowalska, M. (2020) Studies on Litanies in the Past and Present. *Brepols. The Litany in Arts and Cultures*. Pp. 1–24. [in English]

14. Lapdige, M. (1991) *Anglo-Saxon Litanies of the Saints*, London. Pp. 43–46. [in English]

15. Nockowski, M. (2017) The Litany to All the Saints Specimen Caminense, *Colloquia Theologica Ottoniana*. Pp. 73–90. [in English]

16. Sadowski, W. (2018) Europejski wiersz litanijny W innej czasoprzestrzeni. *Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego*. [in Polish]

17. Sadowski, W. (2011) *Litania i poezja: Na materiale literatury polskiej od XI do XXI wieku* Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego. [in Polish]

18. Sadowski, W. (2016) Kowalska M. Kubas M. *Litanic, Verse II: Britannia, Germania et Scandinavia Peter Land*. [in English]